

Hanna Baścik-Danisz

Zasady doboru kandydatów na nauczycieli

Prezentowany projekt modelu doboru kandydatów do zawodu nauczycielskiego jest efektem kilkuletnich studiów i badań empirycznych prowadzonych w ramach prac zleconych¹. Celem badań było określenie aktualnej sytuacji w zakresie orientacji zawodowej i wyboru zawodu nauczycielskiego (studiów nauczycielskich) w odniesieniu do uczniów liceów ogólnokształcących.

Diagnostyczne badania ankietowe przeprowadzone wśród licealistów wykazały, że istnieje niska korelacja kierunku studiów wyższych z profilem nauki w szkole średniej oraz słaba znajomość zawodów, do których przygotowuje planowany (wybierany) kierunek studiów. Również motywy wyboru liceum ogólnokształcącego i profilu nauki wskazują na przypadkowość dokonywanych wyborów, zwłaszcza że szkoła podstawowa – jak wynika z badań – niewiele zrobiła w kierunku prawidłowego wyboru klasy sprofilowanej w LO².

Wyniki badań wyraźnie wskazują na konieczność opracowania nowych rozwiązań w zakresie doboru kandydatów na studia nauczycielskie. Autorka artykułu podjęła próbę opracowania teoretycznych założeń optymalnego doboru i wraz z zespołem pracowników Zakładu Psychologii i Katedry Pedagogiki przeprowadziła eksperymentalną rekrutację na I rok studiów na kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Punktem wyjścia była teza, że podstawowym kryterium przyjęć na kierunki kształcące przyszłych nauczycieli musi być psychiczna i fizyczna przydatność kandydatów do zawodu nauczycielskiego.

Psychofizyczna przydatność do zawodu nauczycielskiego

Jako wzory osobowe idealnego nauczyciela-wychowawcy w literaturze pedologicznej wymienia się szereg pożądanych cech, głównie psychicznych, jakie powinien posiadać dobry nauczyciel³. Proponowane opisy wzoru osobowego na-

uczyciela różnią się niejednokrotnie jeśli chodzi o eksponowanie ważności takich czy innych cech osobowości, a także o terminologię dotyczącą nazwy cechy. Wy-suwane powszechnie postulaty dotyczące idealnego nauczyciela można ująć w trzy grupy: **uzdolnienia ogólne, uzdolnienia dydaktyczne i uzdolnienia wychowaw-cze**. Nie zapominając jednak o tym, że proces nauczania jest równocześnie proces-em wychowawczym, a uzdolnienia dydaktyczne i pedagogiczne przejawiają się łącznie i wzajemnie wzmacniają.

W literaturze najczęściej na pierwszym miejscu wymieniane są **uzdolnienia ogólne** takie, jak: wysoki poziom **ogólnej sprawności umysłowej** (tzw. inteligencji ogólnej), nie tylko z uwagi na akademicki poziom kształcenia nauczycieli i konieczność ustawicznego podnoszenia kwalifikacji w okresie pracy zawodowej, ale także złożoność sytuacji wychowawczych, z którymi codziennie będą się stykali. Wszystko to wymaga od nauczycieli **zdolności twórczego myślenia**, to jest inwencji, pomysłowości, samodzielności itd. Nauczyciela winny ponadto charakteryzować **żywe zainteresowania poznawcze, kulturalne i społeczne**, będące wyznacznikiem bogatej osobowości.

W grupie **uzdolnień dydaktycznych** wymieniane są te cechy, które warunkują właściwy kontakt nauczyciela z uczniami podczas zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych. Do tych cech zaliczyć należy:

- zdolność jasnego, przejrzystego formułowania myśli;
- zdolność swobodnego wyrażania myśli w mowie;
- zdolności językowe przejawiające się w poprawności gramatycznej i stylistycznej wypowiedzi;
- komunikatywność rozumiana jako ekspresyjność, sugestywność, żywość wypowiedzi połączonej z wyraźną, ale opanowaną mimiką i gestykulacją;
- uwaga skoncentrowana na prezentowanych treściach, ale równocześnie podzielna, będąca wyrazem zdolności łatwego nawiązywania kontaktu ze słuchaczami;
- zdolność samodzielnego działania (działania twórczego);
- zdolności organizacyjne związane z procesem uczenia się uczniów;
- żywe zainteresowanie treścią nauczanego przedmiotu;
- dobra dykcja i dobra intonacja głosu.

Kolejną grupę cech określających przydatność do zawodu nauczycielskiego stanowią **uzdolnienia wychowawcze**, dotyczą one głównie cech charakteru, stosunku do drugiego człowieka i stosunku do siebie. Cechami ułatwiającymi skuteczność oddziaływań wychowawczych są m.in. konsekwencja w działaniu, wytrwałość i stanowczość. W stosunku do drugiego człowieka, nauczyciela powinny cechować:

- życzliwość dla ludzi określana także mianem „miłości ludzi” czy „instynktem opiekuńczym”;
- postawy prospołeczne, tzn. nastawienie psychiki na zewnątrz, towarzyskość, chęć niesienia pomocy innym, ofiarność;

- kontaktowość, czyli łatwość nawiązywania bezpośrednich kontaktów społecznych;
- poszanowanie godności ucznia, takt pedagogiczny;
- obiektywizm w ocenie uczniów, sprawiedliwość, wyrozumiałość, tolerancja.

Wśród cech określających stosunek nauczyciela do samego siebie, a ułatwiających pełnienie roli nauczyciela-wychowawcy wymienia się często – zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w wywiadach z uczniami – następujące cechy:

- usposobienie pogodne, optymizm, poczucie humoru;
- odporność na sytuacje trudne, zaufanie do siebie, pewność siebie;
- żywość emocjonalna przy równoczesnym zrównoważeniu, opanowanie; temperament raczej żywy, ale opanowany;
- sumienność, odpowiedzialność, cierpliwość.

W określaniu wykazu cech ważnych z punktu widzenia wykonywania zawodu nauczycielskiego bardzo często wymieniane są **zainteresowania** kandydata odnoszące się do różnych sfer życia społecznego i będące wyznacznikiem motywacji do zawodu. Ponadto wysokie wymagania stawiane są w zakresie **kultury intelektualnej**, na którą składają się m.in. zainteresowania kulturalne, literackie, muzyczne, teatralne, następnie wiedza o społeczeństwie, kulturze, a także umiejętność logicznego i zwięzłego formułowania myśli, wnioskowania, argumentowania, dyskusowania.

Wymienione cechy określające psychiczną przydatność kandydatów do zawodu nauczycielskiego kształtują się i rozwijają w znacznym stopniu pod wpływem oddziaływań wychowawczych i doświadczeń wyniesionych z okresu nauki w szkole podstawowej i średniej. Dlatego już nauczyciele szkoły średniej mogą w sposób trafny określić przydatność ucznia do zawodu nauczycielskiego oraz podejmować działania wychowawcze kształtujące i wzmacniające tę przydatność. Należy zatem oczekiwać, że kandydaci na studia nauczycielskie mogą uzyskać ze swej macierzystej szkoły średniej wyczerpującą i obiektywną opinię o ich psychicznej przydatności do wybranego zawodu pod warunkiem jednak, że wybór jest dokonany na tyle wcześnie, by nauczyciele mieli możliwość rozpoznania i oceny wymienionych cech osobowości ucznia.

Oprócz pewnych oczekiwań w odniesieniu do cech psychicznych, zawód nauczycielski stawia również wysokie wymagania pod względem fizycznym i zdrowotnym, a opinię o kandydacie w tym zakresie wystawia lekarz szkolnej służby zdrowia. Jeśli chodzi o właściwości fizyczne, to spełniony musi być warunek braku rażących odchyśleń od normy odnośnie wzrostu, wyglądu, funkcjonowania zmysłu wzroku i słuchu, poprawności wymowy; wśród przeciwwskazań zdrowotnych wymieniane są wady serca i układu krążenia, choroby płuc, zaburzenia psychiczne itd.

Ogólne zasady doboru kandydatów do zawodu nauczycielskiego

W świetle analizy literatury przedmiotu oraz badań eksperymentalnych można przyjąć następujące zasady doboru kandydatów do zawodu nauczycielskiego⁴.

1. Zasada **doboru dynamicznego, prognostycznego** oparta na perspektywach rozwojowych kandydata. Zgodnie z przyjętą wychowawczą koncepcją orientacji zawodowej zadaniem szkoły jest poznanie ucznia i na tej podstawie kierowanie jego rozwojem ogólnym i zawodowym.

2. Zasada **doboru wieloetapowego**, według której dobór traktuje się jako proces, mający swój początek w szkole podstawowej, a uwzględniający przygotowanie do wyboru właściwego kierunku kształcenia w szkole średniej, w tym także odpowiedniego profilu w LO. W szkole średniej winny być podejmowane działania mające na celu ujawnianie się przydatności uczniów do zawodu nauczycielskiego, wzmacniające motywację jego wyboru oraz kształtujące identyfikację z przyszłym zawodem. W związku z tym proponujemy kilkuletnie prowadzenie obserwacji ucznia, gromadzenie informacji dających podstawę do opracowania obiektywnej opinii o uczniu, określającej jego przydatność do kierunku studiów i wybranego zawodu.

3. Zasada **doboru wieloczynnikowego**, która – w toku rekrutacji – obejmuje następujące elementy:

– **egzamin** obejmujący **5 kategorii kryteriów doboru kandydatów** do zawodu nauczycielskiego, a mianowicie:

- a) ogólne uzdolnienia intelektualne,
- b) uzdolnienia dydaktyczne,
- c) uzdolnienia wychowawcze,
- d) zainteresowania,
- e) kultura intelektualna.

Uzdolnienia kierunkowe (b i c) w znacznym stopniu decydują o powodzeniu wychowawczym i dydaktycznym i są specyficzne dla zawodu nauczyciela. Uwzględnianie ich przy doborze na studia wyraźnie zmniejsza negatywną selekcję;

– **kwalifikacyjną rozmowę pedagogiczną**, mającą na celu bezpośrednie poznanie kandydata, połączoną z **kierowaną obserwacją** podczas egzaminu ustnego oraz **psychologicznymi badaniami testowymi postaw wychowawczych**;

– charakterystykę kandydata opracowaną przez szkołę średnią, tzw. **opinię szkoły o uczniu**, obejmującą szczególnie aktywność społeczną, udział w pracach organizacji młodzieżowych i uczniowskich oraz ocenę psychofizycznej przydatności kandydata do wybranego zawodu (specjalności);

– **wyniki w nauce** w ciągu ostatnich dwóch lat szkoły średniej, ale z przedmiotów zgodnych z przyszłym kierunkiem studiów.

Propozycje dotyczące przebiegu egzaminu wstępnego

W opiniach teoretyków – psychologów i pedagogów – oraz badanych przez nas studentów wyraźnie podkreślane są walory testów wiadomości w procedurze przyjęć na studia. W przypadku studiów humanistycznych należy jednak zdecydowanie pozostawić **konwencjonalne egzaminy pisemne**. Tematy prac pisemnych powinny mieć raczej charakter pytań problemowych, związanych z kierunkiem studiów, pozwalających określić zdolności intelektualne, twórcze, językowe, logiczność konstruowania całej wypowiedzi, a nie ograniczające się do sprawdzania li tylko wiadomości merytorycznych.

Ocena za pracę pisemną z języka ojczystego winna obejmować proporcjonalnie następujące elementy:

- stronę merytoryczną,
- zdolności intelektualne, twórcze (konstrukcja pracy, przejrzystość, operatywność wiedzy),
- zdolności nauczycielskie (swoboda wypowiedzi, bogactwo języka, ujawnianie postaw społecznych itp., szerokość zainteresowań, bogactwo osobowości).

Prace pisemne winny być oceniane przez egzaminatorów reprezentujących filologię polską i pedagogikę.

Podobne funkcje w badaniu ogólnej przydatności zawodowej powinien pełnić **egzamin ustny**, w czasie którego winno się równocześnie oceniać ewentualne uzdolnienia nauczycielskie i wiedzę merytoryczną. Z tego też względu w komisji egzaminacyjnej oprócz egzaminatorów z przedmiotów kierunkowych powinien zasiadać pedagog, psycholog lub doświadczony nauczyciel, który prowadziłby pedagogiczną obserwację kandydata oraz pedagogiczną rozmowę kwalifikacyjną pod kątem określenia jego przydatności do zawodu nauczycielskiego. Wyniki obserwacji powinny być notowane w specjalnym arkuszu, a wymienione w nim cechy muszą być łatwe do zaobserwowania szczególnie w sytuacjach trudnych, stresowych, do których należy niewątpliwie egzamin wstępny.

Na podstawie analizy cech określających przydatność do zawodu nauczycielskiego oraz analizy szeregu kart i arkuszy obserwacyjnych, a także w toku badań eksperymentalnych nad obiektywizacją nauczycielskiego poznania uczniów, opracowany został przez autorkę **arkusz obserwacyjny kandydata** i projekt opinii szkoły.

ARKUSZ OBSERWACYJNY KANDYDATA

W trakcie odpowiedzi udzielanej podczas egzaminu ustnego można zaobserwować i określić stopień natężenia wielu cech warunkujących przydatność kandydata do zawodu nauczycielskiego.

Posługując się skalą 5-punktową proszę zaznaczyć w odpowiedniej rubryce ocenę wyszczególnionych cech. W odniesieniu do każdej cechy należy przyjąć: punkty 5 i 4 jako wyraźnie pozytywne oceny przydatności zawodowej, natomiast punkty 1 i 2 jako brak przydatności lub znaczne jej ograniczenie.

	Lp	Cechy pozytywne (ocena 5 punktów)	Oceny w skali 5-punktowej					Cechy negatywne (ocena 1 punkt)
			5	4	3	2	1	
dydaktyczne	1	wypowiedź logiczna, komunikatywna						zawiła wypowiedź, niekomunikatywna
	2	wypowiedź sugestywna						wypowiedź nieprzekonująca
	3	dobra dykcja i barwa głosu						wady wymowy, głos cichy lub nieprzyjemna barwa głosu
	4	dobra intonacja głosu, wypowiedź ekspresywna						brak zróżnicowania, głos monotony
	5	mimika żywa						brak wyraźnej mimiki
	6	gestykulacja żywa, ale opanowana						nadmierna gestykulacja, napięcie ruchowe
	7	łatwy kontakt ze słuchaczami						brak dobrego kontaktu
	8	koncentracja uwagi na treści wypowiedzi						brak koncentracji uwagi
	9	szczególne zainteresowania						brak szczególnych zainteresowań
wychowawcze	10	usposobienie pogodne, optymistyczne						usposobienie ponure
	11	temperament żywy						temperament zahamowany
	12	opanowanie, zrównoważenie emocjonalne						brak opanowania, nadmierna nerwowość
	13	stanowczość, zdecydowanie						nieśmiałość
	14	samokrytycyzm						brak samokrytycyzmu

Obserwację prowadono podczas egzaminu z przedmiotu

Obserwator:

Kwestionariusz opinii szkoły średniej o kandydacie na studia nauczycielskie powinien być bardzo podobny w układzie i treści do przedstawionego arkusza obserwacyjnego. Powinien jednak uwzględniać te elementy przydatności zawodowej, które w toku egzaminu wstępnego nie mogą podlegać obserwacji. Tak więc w opinii powinny znaleźć się wszystkie cechy z arkusza obserwacyjnego wypełnianego podczas egzaminu wstępnego oraz dodatkowo oceny takich uzdolnień dydaktycznych i pedagogicznych, jak: zdolności organizacyjne (aż po ich brak, przejawiający się działaniami chaotycznymi), kontaktowość (aż do zachowań apodyktycznych), takt i poszanowanie godności drugiego człowieka (w przeciwieństwie do poniżania i gardzenia kolegami), inicjatywność w realizacji zadań, samodzielność (aż do braku inicjatywy), żywość emocjonalna, poczucie humoru (aż do nadmiernej rezerwy i braku poczucia humoru), oraz obiektywizm (lub jego brak).

Zaproponowane w obu arkuszach obserwacyjnych oceny w skali 5-punktowej dają możliwość uzyskania opinii porównywalnych, wskazujących na pewien poziom przydatności zawodowej. Można bowiem przyjąć, że osoby posiadające w przewadze oceny 5- i 4-punktowe charakteryzują się znaczną przydatnością do wybieranego zawodu i rokują większe szanse osiągnięcia sukcesu zawodowego niż osoby, u których dominują oceny 3-punktowe.

Zgodnie z omówionymi wcześniej zasadami doboru dynamicznego i wieloetapowego, w opinii szkoły o kandydacie do zawodu nauczycielskiego powinny się także znajdować informacje na temat jego zainteresowań, aktywności społecznej, kultury intelektualnej i szczególnych predyspozycji do wybieranego zawodu.

Przypomnijmy jednak, że warunkiem uzyskania obiektywnych opinii o uczniu jest kilkuletnie poznawanie jego przydatności zawodowej i kierowanie jej rozwojem w okresie nauki w szkole średniej. Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie muszą mieć świadomość i pewność, że starania o indeks nauczycielski rozpoczynają się już w szkole ponadpodstawowej. Dla samego ucznia świadomość rangi opinii szkoły w procesie rekrutacji na studia winna stać się bodźcem do bardziej systematycznej nauki i pracy w zajęciach pozaprogramowych. Nie powinna się wówczas zdarzać wyraźnie negatywna postawa studentów wobec propozycji przyjmowania na studia na podstawie opinii szkoły średniej o uczniu.

Dodatkowe kryterium przyjęć na studia nauczycielskie powinny stanowić **psychologiczne badania określające przydatność zawodową** kandydatów na studia nauczycielskie. Badania te powinny obejmować zestawy testów: akceptacji dziecka, empatii, skale postaw wychowawczych, skale postaw wobec szkoły itp.

Pedagogiczna **rozmowa kwalifikacyjna** powinna odbywać się w oparciu o przygotowane zestawy pytań egzaminacyjnych dotyczących analizy różnych sytuacji wychowawczych oraz zainteresowań i doświadczeń pedagogicznych kandydata. Podczas rozmowy należy zwracać szczególną uwagę na określenie psychofizycznej przydatności kandydata. Wyniki obserwacji, dokonywanej podczas egzaminów ustnych z przedmiotów kierunkowych, tu właśnie powinny być weryfikowane i uzupełniane.

Eksperymentalna rekrutacja na kierunek pedagogika opiekuńczo-wychowawcza

W roku akademickim 1991/92 po raz pierwszy wprowadzono nowe zasady rekrutacji na studia na kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza w WSP w Krakowie. Zgodnie z omówionymi wcześniej zasadami wprowadzono psychopedagogiczne badania przydatności zawodowej i specjalny formularz opinii szkoły średniej o kandydacie na ten kierunek studiów.

W postępowaniu kwalifikacyjnym przyjęto określone liczby punktów odpowiadające ocenom egzaminacyjnym⁶.

1. Egzamin pisemny i ustny z przedmiotów kierunkowych:

- a) egzamin pisemny i ustny z języka polskiego,
- b) egzamin ustny z przedmiotu: biologia lub historia.

W tym etapie kandydat mógł uzyskać 50 punktów za średnią ocenę 5.0; średnia 4.0 dawała 34 punkty, a ocena 3.0 – 18 punktów.

2. Egzamin pisemny testowy z języka obcego mógł być punktowany w skali od 2 punktów za ocenę 3.0 do 10 punktów za ocenę 5.0.

3. Ocena psychopedagogicznej przydatności do zawodu obejmowała:

- a) 12 punktów za psychologiczne badania testowe,
- b) 8 punktów za rozmowę kwalifikacyjną,

c) 10 punktów za pedagogiczną ocenę przydatności zawodowej, w tym 5 punktów w wyniku obserwacji i oceny psychicznej przydatności zawodowej podczas egzaminu wstępnego z przedmiotów kierunkowych i rozmowy kwalifikacyjnej,

d) w ramach oceny osiągnięć w pracy w szkole średniej: 5 punktów za opinię szkoły o uczniu; – 10 punktów za średnią ocen 5.0 z wybranych przedmiotów na świadectwie maturalnym (j. polski, j. obcy, biologia lub historia).

Przeprowadzona według powyższych założeń rekrutacja na pierwszy rok studiów na kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza kładła nacisk na obserwację i ocenę cech określających przydatność kandydata do zawodu. Dopiero w dalszej kolejności uwzględniano oceny badań psychologicznych i rozmowy kwalifikacyjnej. Łącznie jednak 40% punktów kandydat mógł uzyskać w przypadku bardzo wysokiej psychofizycznej przydatności do wybranego kierunku studiów.

Sprawdzenie prognostyczności tej formy egzaminu, trafności testów psychologicznych i obiektywności ocen cech osobowości może mieć miejsce w przypadku: 1) kontynuowania postępowania kwalifikacyjnego w niezmienionej formie przez okres kilku lat, 2) analiz postępów w studiach z przedmiotów kierunkowych oraz 3) prowadzenia obserwacji przydatności do zawodu podczas odbywania przez studentów praktyk pedagogicznych. Niestety te warunki w chwili obecnej nie są spełnione, bowiem w planie studiów praktyki są przewidziane dopiero na III roku, a podczas rekrutacji w roku 1992/93 zmieniono system wymagań i punktacji.

W roku akademickim 1992/93 zrezygnowano z prowadzenia obserwacji kandydata podczas egzaminu wstępnego i wypełniania arkusza obserwacyjnego z uwagi na zbyt duże obciążenie członków komisji tą pracą oraz zbyt dużą trudność w ocenie wymienionych w kwestionariuszu cech. Z podobnych względów zrezygnowano także z uwzględniania opinii szkoły średniej o uczniu według wcześniejszych koncepcji. Osiągnięcia kandydata w szkole średniej mierzone były jedynie średnią wszystkich ocen wpisanych na świadectwie maturalnym, a za średnią 5.0 przydzielano aż 30 punktów (tj. 30% wszystkich możliwych punktów).

W postępowaniu kwalifikacyjnym przyjęto jednolite kryteria ocen i punktacji oraz etapy przeprowadzania egzaminu⁷:

1. Egzamin pisemny z języka polskiego. Tematy prac pisemnych w pewnym stopniu uwzględniały problemy pedagogiczne, a same wypracowania oceniane były przez filologów polskich i pedagogów.

W ocenach przyjęto:

0 – 10 punktów za ocenę merytoryczną pracy przez polonistę,

0 – 10 punktów za zdolności intelektualne, twórcze oraz zdolności nauczycielskie ujawnione w wypracowaniu.

W Katedrze Pedagogiki opracowane zostały szczegółowe kryteria i punktacja do oceny podstaw pedagogicznych. Obejmowały one następujące elementy⁸

a) Cechy ogólne:

– samodzielność w formułowaniu sądów i ocen,

– konstrukcja pracy (logiczna, przejrzysta).

b) Wiedza z zakresu nauk pedagogicznych:

– znajomość faktów pedagogicznych i zasób słownictwa.

– interpretacja faktów pedagogicznych (operowanie przykładami).

c) Postawa społeczna:

– ocena zachowań i postaw wychowawczych (umiejętność wartościowania),

– umiejętność formułowania postulatów pedagogicznych.

d) Zainteresowania:

– znajomość problematyki społeczno-pedagogicznej,

– zakres własnych, osobistych doświadczeń pedagogicznych.

e) Cechy osobowości:

– wrażliwość na problematykę pedagogiczną,

– tolerancja wobec innych.

2. Egzamin ustny z języka polskiego z maksymalną liczbą 10 punktów za ocenę 5.0:

3. Egzamin testowy z języka obcego oceniany najwyżej 10 punktami;

4. Psychopedagogiczna ocena przydatności do zawodu obejmowała:

0 – 15 punktów za badania testowe,

0 – 15 punktów za rozmowę kwalifikacyjną;

5. Średnia ocen na świadectwie maturalnym 0 – 30 punktów.

Przeprowadzona wstępna analiza wyników egzaminacyjnych w poszczególnych etapach postępowania kwalifikacyjnego pozwala na wyciągnięcie kilku wniosków o charakterze ogólnym i określenie pewnych wskazań dotyczących propozycji rekrutacji na studia nauczycielskie.

Pierwszym nowym rozwiązaniem w toku postępowania kwalifikacyjnego było zastosowanie podwójnej oceny pracy pisemnej z języka polskiego. Porównując różnice ocen wystawionych przez polonistów i pedagogów można stwierdzić, że niemal równym liczbom osób zostały obniżone oceny przez zastosowanie kryterium pedagogicznego, zarówno w grupie zakwalifikowanych na studia (15%), jak i nie przyjętych z braku miejsc (18%). Wyraźniejsze różnice pojawiają się w ocenach pedagogicznych równych ocenom polonistów i w grupie ocen wyższych. W odniesieniu do 7% obecnych studentów i 16% nie zakwalifikowanych oceny pedagogiczne nie miały wpływu na wynik końcowy, a dla 28% przyjętych kryterium pedagogiczne dało dodatkowe punkty. Zatem postulat promowania tych kandydatów, którzy wykazują zdolności pedagogiczne został w pewnym stopniu zachowany. Porównanie indywidualnych różnic i odchyłeń od średniej wskazuje na istnienie istotnej zależności w ocenach polonistów i pedagogów, a współczynnik korelacji (wynoszący 0.38) zależności te potwierdza.

W toku postępowania kwalifikacyjnego na kierunek pedagogika opiekuńczo-wychowawcza zastosowano – obok konwencjonalnego egzaminu pisemnego i ustnego z języka polskiego oraz testu z języka obcego – także zestaw testów psychologicznych badających stopień akceptacji dziecka, postawy wychowawcze i opiekuńcze, a także zestawy pytań do pedagogicznej rozmowy kwalifikacyjnej. Ponadto w systemie punktacji bardzo wysoko były premiowane oceny na świadectwie maturalnym. Średnie wyniki punktowe z poszczególnych kryteriów zestawiono w tabeli:

Kryterium:	Egzamin konwencjonalny	Test	Rozmowa kwalifikacyjna	Matura	Razem
Maksymalna liczba punktów:	40	15	15	30	100
Średnie wyniki w grupach:					
zakwalifikowani	21.00	7.14	10.44	17.08	55.66
nie przyjęci	14.00	4.74	6.40	10.40	35.54

Analiza wyników zestawionych w tabeli wskazuje na proporcjonalne występowanie różnic w średnich ocenach dla poszczególnych kryteriów egzaminacyjnych w obu grupach osób, w stosunku do których zamknięto postępowanie kwalifikacyjne. Sumując wyniki testu i rozmowy pedagogicznej widać, że to kryterium egzaminacyjne jest proporcjonalne do pozostałych i średnio wynosi 17.08 i 10.4 punkta. Nie satysfakcjonuje jednak średni wynik łączny, jaki uzyskały osoby przyjęte na studia; wskazuje on bowiem na bardzo duże zróżnicowanie kandydatów pod względem przydatności psychicznej i pedagogicznej do zawodu nauczy-

cielskiego. Dodajmy, że osoba, która była zakwalifikowana na pierwszym miejscu uzyskała 80 punktów, a Komisja nie kwalifikowała już z 49 punktami.

Chcąc określić przydatność badań testowych i rozmów kwalifikacyjnych w egzaminach wstępnych, przy zachowaniu pozostałych kryteriów, przeprowadzono analizę statystyczną wyników. Wskazuje ona na silny związek korelacyjny między rozmową kwalifikacyjną a wynikiem łącznym (0.61) oraz występowanie istotnych zależności między wynikami testowymi a ostatecznymi wynikami egzaminu wstępnego. Niższe zależności, choć także istotne (0.24), występują między wynikami testów i rozmów kwalifikacyjnych. Wyniki te wprawdzie są nieco niższe od oczekiwanych, ale głównie zaważyły tu proporcje przydzielonych punktów dla poszczególnych kryteriów egzaminacyjnych. Świadectwo maturalne premiuwane 30 punktami zaważyło na łącznym wyniku; średnio dla wszystkich osób przyjętych na studia stanowiło ono 30.6% ich ogólnej punktacji (27.9% w grupie nie przyjętych), co w efekcie dało najwyższy współczynnik korelacji (0.64). Mimo to, biorąc pod uwagę wszystkie kryteria psychofizycznej przydatności kandydatów do zawodu pedagoga – pracownika placówek opieki nad dzieckiem uzyskano – w porównaniu z wynikiem łącznym – wskaźnik także ujawniający występowanie zależności istotnej w grupie osób przyjętych.

Prowadząc analizy wyników egzaminów wstępnych nie można zapominać o prognostyczności egzaminu wstępnego dla powodzenia w studiach. Wprawdzie okres półroczny jest zbyt krótki do wysnuwania wniosków o dużym stopniu pewności, lecz pewne uwagi można już poczynić. W sesji zimowej studenci I roku zdają trzy egzaminy, w tym z pedagogiki ogólnej i psychologii ogólnej. Analiza współczynników korelacji dla tych przedmiotów wskazuje rzeczywiście na występowanie istotnych zależności, zarówno jeśli chodzi o testy (0.22), jak i rozmowę kwalifikacyjną (0.21). W przypadku egzaminu z pedagogiki testy są równie prognostyczne (0.20), czego nie można powiedzieć o rozmowie kwalifikacyjnej. Tej ostatniej zależności jednak na tym etapie badań nie da się wyjaśnić i należy raczej badania porównawcze prowadzić w kolejnych latach: w toku studiów osób przyjętych według nowych zasad oraz w toku egzaminów wstępnych.

Przedstawiona dość pobieżna analiza wyników egzaminów wstępnych pozwala jednak na postawienie kilku wniosków w odniesieniu do systemu rekrutacji na studia. Wydaje się uzasadnione utrzymanie testów psychologicznych, rozbudowanie ich o testy sytuacji wychowawczych; pozostawienie rozmowy kwalifikacyjnej, ale na trochę innych zasadach; zmianę zasad premiowania za osiągnięcia w szkole średniej (raczej opinia szkół, niż średnia ocen ze świadectwa maturalnego); zmianę proporcji przydzielanych punktów za poszczególne kryteria egzaminacyjne.

Przypisy

¹ Centralny Problem Badań Podstawowych, CPBP – 08.17. grupa tematyczna IV B – koordynator II° – WSP Kraków. Katedra Pedagogiki, prof. dr hab. J. Kuźma.

² H. Baścik-Danisz, J. Urbanek: *Orientacja zawodowa i dobór kandydatów na nauczycieli w teorii i praktyce*. [W:] *System pedagogicznego kształcenia, dokształcania i doskonalenia nauczycieli. Próba optymalizacji*. Red. J. Kuźma. WN WSP. Kraków 1991. s. 126–142.

³ Por. m.in. F. Januszkiewicz, J. Zalewski (red.). *Spoleczno-pedagogiczne aspekty rekrutacji do szkół wyższych*. PWN. Warszawa 1983; J. Szymkat: *Dobór młodzieży do studiów kształcących nauczycieli*. WSP. Kraków 1979; H. Kwiatkowska: *Nowa orientacja w kształceniu nauczycieli*. PWN, Warszawa 1988; J. Kuźma: *Optymalizacja systemu pedagogicznego kształcenia, dokształcania i doskonalenia nauczycieli*. PWN. Warszawa-Kraków 1993.

⁴ Por. m.in.: F. Januszkiewicz, J. Zalewski: *Spoleczno-pedagogiczne aspekty...*, op.cit.; J. Szymkat: *Dobór młodzieży...*, op.cit.

⁵ H. Baścik-Danisz: *Teczka ucznia jako jedna z metod właściwego ukierunkowania zawodowego*. [W:] *Zagadnienia teorii i praktyki orientacji zawodowej w Polsce i ZSRR*. Praca zbiorowa pod red. S. Słyszowej i A. Gołomsztoka: WSiP, Warszawa 1985.

⁶ Dokument oryginalny opracowany przez Katedrę Pedagogiki WSP w Krakowie będący w posiadaniu autorki; zob. także: *Zasady rekrutacji na studia w WSP w Krakowie – do użytku wewnętrznego*. Kraków 1991.

⁷ *Zasady rekrutacji na studia stacjonarne w WSP w Krakowie w roku 1992/93*, Kraków 1992.

⁸ Dokument opracowany w Katedrze Pedagogiki WSP w Krakowie będący w posiadaniu autorki.